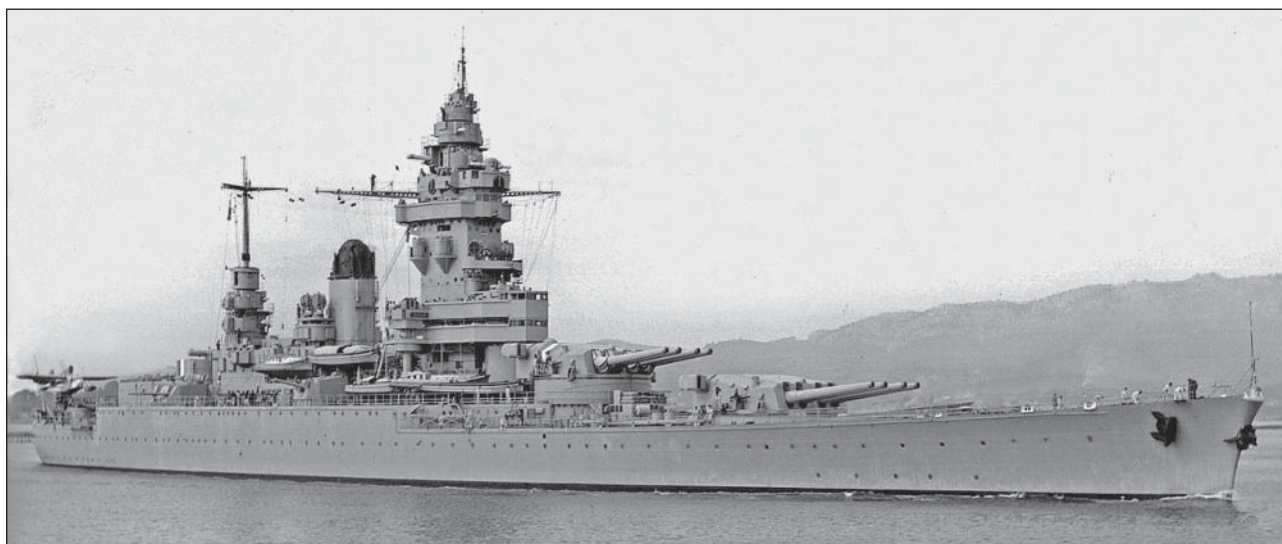

Horváth Zoltán

A DUNKERQUE osztályú csatacirkálók

IV. rész

32. ábra. A francia DUNKERQUE csatahajó tatján egy indítókatapulton álló repülőgéppel

A Catapult hadművelet irányításával James Somerville altengernagyot bízták meg, aki június 30-án érkezett meg Gibraltárba, és átvette a nem sokkal korábban felállított Force H kötelék parancsnokságát, amelyet akkoriban a HOOD csatacirkáló, a VALIANT és RESOLUTION csatahajók, az ARK ROYAL repülőgép-hordozó, valamint két cirkáló és 11 romboló alkotott. Somerville, aki egyébként erősen ellenezte az akciót, és személyesen is megpróbálta az azt elrendelő parancsot visszavonadni az admiraltással, 1940. július 2-án délben elhagyta Gibraltárt, és hajóival megindult Oran felé, ahová másnap, a reggeli órákban érkezett meg.

Somerville a FOXHOUND romboló fedélzetén előreküldte tárgyalni Cedric Holland kapitányt, a korábbi párizsi tengerészeti attasét. Gensoul nem volt hajlandó fogadni Hollandot, csupán közvetítőkön keresztül vette fel vele a kapcsolatot. Az angolok feltételeit rádión továbbította a flotta főparancsnokának, Francois Darlan tengernagynak, azonban a harmadik pontot, amely talán elfogadható lehetett volna Darlan számára, kihagyta az üzenetből. Gensoul később ezt azzal indokolta, a rászerezett angol ágyúkkal szemben semmilyen feltétel elfogadását nem tartotta a francia haditengerészet méltóságával összeegyeztethetőnek. A franciák bizalmatlanságát és a britekkel szembeni ellenszenvét tovább növelte, hogy délben az angolok az ARK ROYAL repülőgépeiről aknákat telepítettek a kikötő bejárata elé.

Somerville eredetileg délután fél kettőig akart várni a francia válasza, majd később három óráig tolt ki a határidőt. Nem sokkal három óra előtt azonban Gensoul közölte, hajlandó végre személyesen is találkozni Holland kapitánnyal, így tehát Somerville tovább várt.

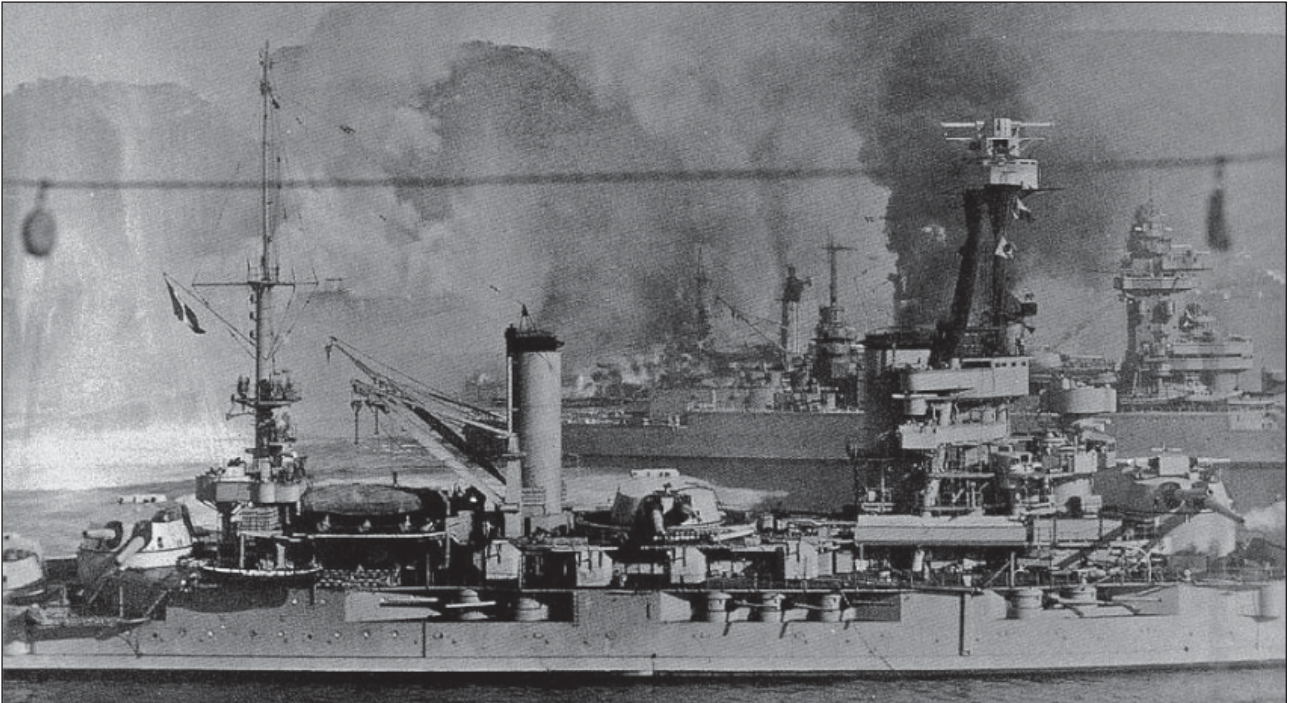
Délután négy óra is elmúlt már, mire az angol megbízottak sikerült bejutnia Gensoul irodájába. A másfél órás, francia részről meglehetősen hűvös hangnemben lezajlott

tárgyalások alatt Gensoul megpróbálta eloszlatni a britek aggályait a flotta német kézre kerülésével kapcsolatban. Tudatta az angolokkal, parancsa van rá, hogy süllyessze el hajóit, ha azokat a németek vagy az olaszok megpróbálnák birtokba venni, továbbá közölte azt is, a hajók nem térnek vissza Franciaországba, hanem helyben, Oranban szerelik le őket. A brit követeléseket pedig továbbra is kategorikusan elutasította.

Közben azonban az angolok vették Darlan tengernagy utasítását, amelyben elrendelte, a közelben tartózkodó összes francia hadihajó induljon Oran felé. Mikor erről érte-

33. ábra. Sir James Fownes Somerville altengernagy

34. ábra. A PROVENCE csatahajó, mögötte az éppen induló STRASBOURG, nem sokkal a tüzelés kezdete után

35. ábra. A támadás alatt álló kikötő Mers-el-Kebirnél egy repülőgép fedélzetéről nézve

sült, Churchill rádióüzenetben utasította Somerville-t, gyorsan zárja le az ügyet, mielőtt még a franciák erősítést kapnának. Somerville maga is biztos volt benne, Gensoul csak az időt akarja húzni, hogy aztán sötétedés után kifusson hajóival a kikötőből. Nem sokkal öt óra után ultimátumot intézett a francia parancsnokhoz, amelyben közölte, tüzet fog nyitni, ha a franciák fél hatig nem fogadják el az angol követelések valamelyikét.

Fél hat előtt öt perccel a tárgyalásokat félbeszakították, Holland kapitány pedig elhagyta a DUNKERQUE-et, és visszaindult a FOXHOUND-ra.

1940. július 3-án, 17 óra 54 perckor az angol hadihajók, mintegy 16 km-es távolságból tüzet nyitottak a francia flotta egységeire. A 38 cm-es brit hajóágyúk alig tíz perc alatt tizenkét sortüzet adtak le, és összesen 144 lövedéket lőttek ki a francia hajókra. Az első sortűz rövid volt, a második azonban már eltalálta a mólót, kő és betontörmelékét zúdított a francia hajókra. 17.57-kor a harmadik sortűz lövedékei eltalálták a BRETAGNE csatahajót, amelynek felrobbant a hátsó lőszerraktára. A hajó nem sokkal később

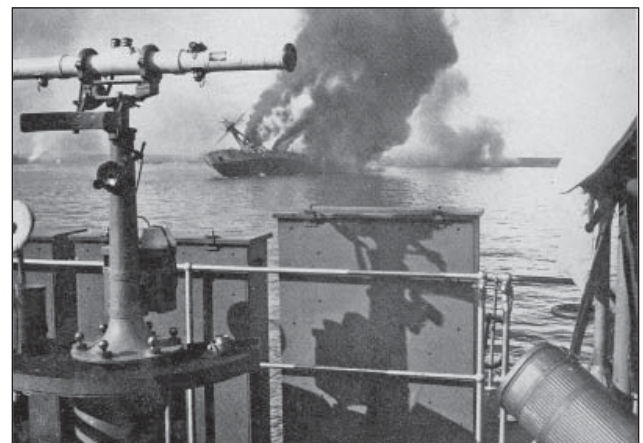
két újabb találatot kapott, amelyek következtében felrobbant a 138 mm-es lőszerraktár is. A BRETAGNE felborult, és a legénység nagy részét magával rántva elsüllyedt.

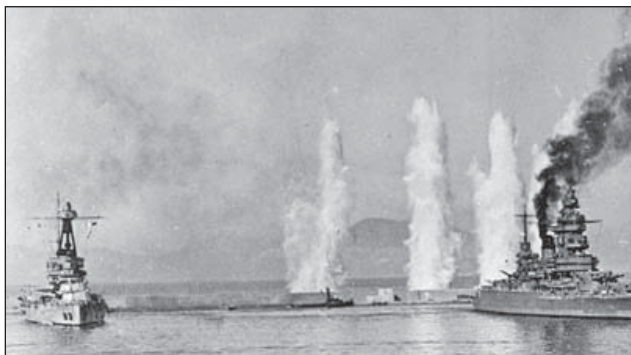
A többi francia hajó ekkor már mozgásban volt. Elsőként a STRASBOURG indult meg a kikötő bejárata felé. Alighogy elhagyta horgonyzóhelyét, angol lövedékek csapódtak be pontosan arra a helyre, ahol a hajó egy perccel előbb állt.

A PROVANCE megpróbálta követni a STRASBOURG-ot, azonban találatot kapott a tatján, amely nagy vízbetörést és komoly tüzeket okozott a hajón. A súlyosan sérült csatahajót kapitánya végül kénytelen volt partra futtatni.

A kikötőben állomásozó hat romboló szintén felhúzta a horgonyt, és követte a STRASBOURG-ot. A kikötő bejáratánál azonban a MOGADOR, a rombolókötelék zászlóshajója találatot kapott a tatján, amelynek következtében felrobbantak a hajón tárolt vízbombák. A romboló egész tatrésze leszakadt, s a mozgásképtelen roncsot később partra kellett vontatni. A többi öt rombolónak és a STRASBOURG-nak azonban – a korábban lerakott angol

36. ábra. A süllyedő BRETAGNE csatahajó

37. ábra. A mólót elhagyó STRASBOURG, mögötte a becsapódó angol gránátok által felvert vízoszlopok. Balra a PROVENCE

aknákat szerencsésen elkerülve – sikerült sértetlenül elhagynia a kikötőt.

A DUNKERQUE 6 órakor nyitott tüzet az angol hajókra, s ugyanekkor felvonta a horgonyt és megindult a kikötő bejárata felé. Ekkor érte az első találat is a csatacirkálót, amely a jobb oldalon csapódott a II. lövegtorony tetőlemezébe. A gránát robbanás nélkül lepattant, ám az ütés következtében a páncéllemez belső oldaláról leváló izzó törmelékek lángra lobbantották a toronyban betöltésre előkészített kivetőtölteteket. A repeszek, és a találat következtében kitörő tűz a jobb oldali két löveg kezelőszemélyzetét megölte, azonban a tornyot kettéválasztó válaszfalnak köszönhetően a bal oldali ágyúk nem sérültek meg, és folytatni tudták a tüzelést.

Pár perccel később, miközben a DUNKERQUE éppen elhagyta a mólót, csaknem egyszerre három, a HOOD-ról érkező 38 cm-es lövedék is eltalálta a hajót. Az első lövedék a hangár mellett csapódott be, keresztülment a hajón, de nem robbant fel és csak kisebb károkat okozott.

A második gránát a hajó közepén, a jobb oldali 130 mm-es ikerlövegtorony alatt csapódott be a hajó oldalába. A 38 cm-es angol gránát átütötte a páncélöv 225 mm vastag lemezét, majd keresztülment a 130 mm-es lövegtorony alatti lőszerkezelő helyiségen, tönkretéve a torony forgatószerkezetét, és lőszerliftjeit. A betöltésre váró gránátok közül is felrobbant néhány, nagy tüzet okozva, és sok embert megölve a torony kezelőszemélyzetéből. Az angol lövedék végül az első gépház felett, a hajó kórházának a raktárában robbant fel. A robbanás következtében a szellőzőcsöveken keresztül tűz és füst árasztotta el az első turbinatermet, ahonnan csupán a személyzet harmadának

38. ábra. Angol gránát által ütött lyuk a DUNKERQUE alsó fedélzetén

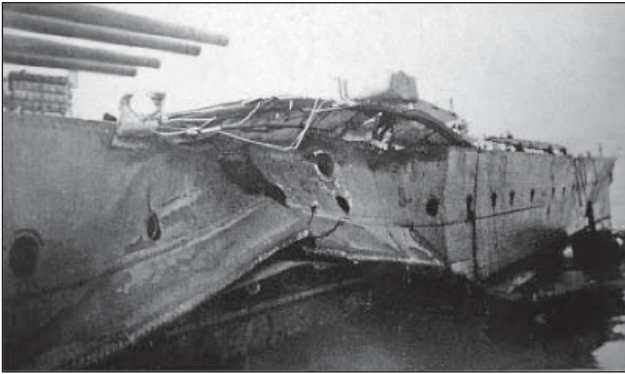
39. ábra. A TERRE NEUVE őrnaszád felrobbanása

sikerült kimenekülnie, mivel az egyik ajtót eltorlaszolta a robbanás következtében keletkezett törmelék. A turbinákkal együtt üzemképtelenné vált az itt elhelyezett négy generátor, és súlyosan sérült a hajó villamos hálózata is, amelynek következtében egy időre mindkét lövegtorony és a kormányserkezet is üzemképtelenné vált.

A harmadik angol lövedék szintén a hajó közepét találta el. A gránát nem sokkal a vízvonallal felett csapódott be, átütötte a páncélövet, majd a második páncélfedélzet lefelé hajlított szélét, és a torpedóvédő válaszfalat is. A darabokra tört lövedék végül a második kazánház jobb oldali kazánjának felső részébe csapódott. Nem robbant fel, de a becsapódás ereje szétzúzta a kazán fő gőzvezetékét, és a füstcsöveket. A sérült vezetékekből kiáramló gőz és füstgáz a kazánház személyzetének nagy részét megölte. A füst és a gőz a szellőzőcsöveken keresztül a szomszédos helyiségekbe, köztük a hármaskazánházba is behatolt, ezért ezeket is ki kellett üríteni.

A találatok miatt a DUNKERQUE-en csupán a két belső csavart meghajtó turbinák, és az első kazánház maradt üzemképes. Ilyen körülmények között nem volt sok értelme megkísérlni a kikötő elhagyását, s Gensoul hat óra után tíz perccel utasította a csatacirkáló parancsnokát, vessen horgonyt a parti erődök közelében.

Az angolok 6 óra után 4 perccel beszüntették a tüzelést, ugyanis a sűrű füst miatt már egyáltalán nem látták a célpontokat. A francia hajók és a parti erődök tüzelése is egyre pontosabbá vált, s emiatt aggódva Somerville végül füstfüggönyt vonatott fel, és északnyugatra fordulva távolodni kezdett a kikötőtől. Az angolok ezzel szabad utat nyitottak a STRASBOURG-nak és kísérő rombolóinak, amelyek a kikötőt elhagyva a part mentén keletnek fordultak, és az angol kötelék hajóit kikerülve kijutottak a nyílt tengerre. Az ARK ROYAL repülőgépei ugyan jelentették a csatacirkáló mozgását, a francia tengerészek képességeit erősen alábecsülő Somerville azonban nem adott hitelt a jelentésnek, úgy gondolva, pilótái a rossz látási viszonyok közt tévesen azonosították a hajót. Csak a második jelentés győzte meg arról, hogy a francia hajóknak valóban sikerült elhagyni Mers El Kebirt, ám addigra a STRASBOURG már egérutat kapott. Miután az angol repülőgépek támadásai eredménytelenek maradtak, Somerville rövid üldözés után kénytelen volt visszafordulni¹⁷, s a STRASBOURG a következő nap estéjén befutott Toulonba. A csatacirkáló csak kisebb repeszsérüléseket szenvedett, a mólóról származó betontörmelék egy darabja azonban szétzúzta a kémény egyik füstcsövét, aminek következtében a füstgázok a szellőzőrendszeren keresztül visszaáramlottak a 2. kazánházba, ahol öt fűtő megfulladt.

40. ábra. A DUNKERQUE feltépett oldala

Az angolok úgy tervezték, másnap hajnalban az ARK ROYAL repülőgépeivel torpedótámadást indítanak a DUNKERQUE ellen, ám az éjszaka leszálló sűrű köd megghiúsította az akciót, s Somerville visszavezette kötelékét Gibraltárba.

Másnap, július 4-én, a súlyosan sérült DUNKERQUE-et Gensoul parancsára a vontatók a part menti sekély vízbe vontatták, ahol a hajó megfeneklett. A légénység nagy részét partra szállították, s csupán a sérülések javításán dolgozó 360 ember maradt a csatacirkálón.

Ugyanezen a napon az észak-afrikai francia haditengerészeti erők vezérkari főnöke, Jean Pierre Estéva tengernagy, sajtóközleményt bocsátott ki, amelyben egyebek mellett közölte, hogy a DUNKERQUE sérülései nem jelentősek, és a hajót hamar kijavítják. A hír természetesen eljutott az angolokhoz is, és a Force H, amely már egy másik francia támaszpont, Dakar megtámadására készülődött, parancsot kapott Churchilltől, intézzenek újabb támadást a DUNKERQUE ellen.

Július ötödikén este az angol kötelék, ezúttal a RESOLUTION csatahajó nélkül¹⁸, ismét kifutott Gibraltárból. Somerville úgy döntött, nem bocsátkozik ismét tűzharcba, hanem csupán az ARK ROYAL repülőgépeivel fog torpedótámadást intézni a francia csatacirkáló ellen. Július hatodikán kora reggel, 90 mérföldes távolságból, az ARK ROYAL 12 Swordfish torpedóvető gépet, és 12 Skua vadászbombázót indított útnak Mers El Kebir felé.

A DUNKERQUE-en éppen a három nappal korábban elesettek koporsóit szállították át a hajó mellett álló TERRE NEUVE őrnaszádra, amikor nem sokkal reggel fél hét előtt az angol gépek első támadó hullámának hat torpedóvetője felbukkant és támadást indított a hajó ellen. A támadás meglepetésként érte a franciákat, akik nem számítottak az angolok újbóli megjelenésére.¹⁹ A DUNKERQUE légvédelme nem működött, ugyanis korábban az ágyúk személyzete is elhagyta a csatacirkálót, és későn reagáltak a szárazföldön telepített légvédelmi ágyúk is. Ennek ellenére az első angol támadás nem járt sikerrel, s a mozdulatlan csatacirkálót csak egyetlen torpedótalálat érte, de az sem robbant fel. Egy másik torpedó viszont eltalálta a hajó mellett álló TERRE NEUVE naszádot, amely a robbanástól kettétört, és gyorsan elsüllyedt.

A második hullám tíz perccel hét óra előtt érkezett meg. Ezeket a gépeket már a parti légvédelem ágyúinak heves tüzelése fogadta, és megjelentek a levegőben a francia vadászgépek is. A légvédelem több angol gépet megrongált, egy sérült Skua pedig visszatérőben kénytelen volt a tengeren kényszerleszállást végrehajtani. Ennek ellenére valamennyi angol repülőgép végrehajtotta a támadást. Egy célt tévesztett torpedó ugyan elsüllyesztette az ESTEREL vontatóhajót, de a DUNKERQUE-et nem érte közvetlen

találat.²⁰ Az utolsóként kilőtt torpedók egyike azonban a víz alatt eltalálta a közvetlenül a francia csatacirkáló mellett elsüllyedt TERRE NEUVE roncsait, és a naszádon tárolt 100 kg-os vízbombák közül legalább tizennégyet berobantott. A robbanás keltette hatalmas víz és füstoszlop csaknem 200 m magasra csapott fel, s az angol pilóták azt hitték, a DUNKERQUE lőszerraktára robbant fel. A hatalmas detonáció ereje a csatacirkáló oldalát mintegy 40 m hosszán feltépte.

A torpedóvédő rendszer nagyon jól vizsgázott, s a belső válaszfal sehol nem szakadt át, noha a robbanás ereje messze meghaladta a rendszer tervezett tűrőképességét. A vízvonal alatti külső rekeszekbe, illetve a sérült páncélövön keresztül a hajótest felső részébe azonban mégis nagy mennyiségű víz ömlött, s a hajó erősen megdőlt jobb felé. A csatacirkáló oldalmezei a II. lövegtorony környékén teljesen deformálódtak, illetve egyszerűen széttörttek, s a hajó hosszú időre üzemképtelenné vált.

(Folytatjuk)

FORRÁSOK

John Jordan – Robert Dumas: „French battleships, 1922–1956”, Seaforth Publishing, 2009;
Robert Garzke – William Dulin: British, Soviet, French, and Dutch battleships of World War Two. Jane’s Publishing Company, 1980;
John Campbell: Naval Weapons of World War Two. Naval Institute Press, 1985;
David Brown: The road to Oran. Taylor & Francis Ltd, 2004;
Robert Dumas: Les cuirassés Dunkerque et Strasbourg. Marine Éditions, 2001;
A Catapult-hadművelet. Interpress Magazin, 1986/8 sz.;
<http://www.waffenhq.de/schiffe/dunkerqueklasse.htm>.

JEGYZETEK

17 Az üldözés félbeszakításában szerepet játszott az is, hogy a HOOD egyik turbinája a túlterhelés miatt meghibásodott.

18 A RESOLUTION a Szardínia szigetén fekvő olasz Cagliari repülőtere ellen kísérelt meg támadást, amelyet azonban töröltek, amikor az olasz repülőgépek észrevették és megtámadták a sziget felé közeledő csatahajót.

19 A felkészületlenségért nagymértékben felelős volt Gensoul tengernagy, és a hajó parancsnoka, Henri Joseph Seguin sorhajókapitány is, akik kimondottan rossz viszonyban voltak egymással és beosztott tisztjeikkel. Seguin nem hajtotta végre Gensoul utasításait, és például csak akkor oldoztatta el a hajót a mólóhoz kötő köteleket és láncokat, amikor az angolok már tüzet nyitottak. A DUNKERQUE ezért csak késve tudott elindulni, és az angoloknak elég idejük maradt arra, hogy belőjék a mozdulatlan hajót. A támadás után Gensoul feleslegesen futtatta zátonyra, és üritette ki a csatacirkálót, amelynek állapota ezt egyébként nem indokolta volna. A hajót még a támadás utáni éjszaka sikerült annyira kijavítani, hogy megkísérelhették volna vele az áthajózást a biztonságosabb Algír kikötőjébe, vagy akár Toulonba is. Egyik tiszt sem gondolt arra, hogy torpedóvédő hálókat rakassanak le a hajó körül, a légvédelmi ágyúk kezelői a fedélzeten maradjanak, s hogy a támaszpontot és a hajókat készenlétben tartsák. A francia haditengerészetre jellemző módon a Darlan baráti körébe tartozó két tiszt mindezekért semmilyen felelősségre vonásban nem részesült, sőt, „helytállásukért” később kitüntették és előléptették őket.

20 A támadásból visszatérő angol pilóták egyébként hét biztos találatot jelentettek.

(Fotók a szerző gyűjteményéből.)